

DEBOWE

o-o

7^e Jaargang nummer 1 januari 1981

o-o

Redactie: Ludy Aarts, Rob Aarts, Henk Hendriks, Lex Peeters, Jan Wouters, Frank Neyts.

Redactieadres: de Wagenmaker 30, Veldhoven.

Aan dit nummer werkten verder mee:

Peter Voorn.

Tekeningen in dit nummer:

Jacques van Kessel, Lex Peeters, Wim Jacobs, Jan van Dooren, Frank Neyts, Peter Voorn.

Inhoud:

1. Terugblikken en vooruitzien, Rob Aarts.
2. Ekologie bij ganzen, Peter Voorn.
3. Vogelen in Zuid-Frankrijk deel 1, Frank Neyts.
4. Voorstel/oproep, Peter Voorn
5. Vogelvaria, Lex Peeters.
6. Ornithomania, Frank Neyts.
7. Vogelwaarnemingen in de Kempen, Henk Hendriks.
8. Voor U gelezen, Jan Wouters.

Denk aan de uiterste inleverdatum voor het volgende nummer: dit is zondagavond 8 maart bij Rob Aarts.

Het is niet toegestaan artikelen of delen daarvan over te nemen, zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

o-o

V O G E L W E R K G R O E P D E K E M P E N

Sekretariaat:

Frank Neyts, v. Speykstraat 16, Eindhoven
tel: 040-432469.

Penningmeester:

Wim v.d. Voort, Kruisstraat 75, Reusel.
tel: 04976-1759.

Bestuursleden:

Jan Wouters, Lindestraat 6, Reusel.
tel: 04976-2391.

Gespreksleider.

Frank Neyts, v. Speykstraat 16, Eindhoven.
Algemeen koördinator.

Archieven:

1. Broedvogels: Tom Heynen, Jan Sluytersweg 26, Eindhoven.
tel: 040-114873.
2. Niet-broedvogels: Lex Peeters, Marialaan 26, Reusel.
tel: 04976-2271.
3. Diaërchief: Wim de Kroon, Kuikeindseweg 6, Middelbeers.
tel: 04244-2329.

Kontributies en abonnementen 1981:

Kontributie gewone leden: f 36,-

Kontributie student-leden: f 26,-

Vogeljaar: (niet bij de kontributie inbegrepen): f 14,-

Losse abonnementen Blauwe Klauwier: f 25,- (inklusief
porto).

Terugblikken en Vooruitzien

Terugblikkend in de in 1980 verschenen Klauwieren willen we een aantal zaken onder uw aandacht brengen.

Zonder dat we ons als redactie al te zeer op de borst willen kloppen, mogen we toch stellen, dat, één dun nummertje ten spijt, de inhoud van een behoorlijk kaliber is geweest.

Naast de bijdragen van de redactieleden zelf, via de vaste rubrieken, zijn er 18 losse bijdragen samengesteld. Hiervan zijn er 11 door niet-redactieleden geschreven: Peter Voorn 3x, Marco Bakermans 1x, Hans Cornelissen 1x, Wim Jacobs 1x, Paul Dobbe-
laar 2x, Geert Sanders 1x, ACJN 1x, Wim van de Voort 1x (samen met Lex Peeters).

Tekenwerk werd geleverd door Harry Lührling, Marco Bakermans en Frank Neyts.

Bovendien moet er ook, door, althans voor ons, onbekenden type-
werk zijn verricht. In ieder geval danken wij allen, die op een of andere wijze aan de totstandkoming van de '80 uitgaven hebben meegewerkt voor hun inzet.

Uit de uitslag van de door Frank samengestelde enquête bleek een duidelijke tevredenheid over de huidige Klauwieropzet.

Er is voor de redactie dan ook geen aanleiding deze opzet te Wijzigen. Uiteraard blijven wij gevoelig voor positieve op- en aanmerkingen, daar deze het blad alleen maar kunnen verbeteren. Ook de werkavonden, hoewel bijna niet door overige leden bezocht, bleken een goede opzet. Door intensieve samenwerking kunnen misverstanden tot een minimum beperkt blijven, hoewel er toch nog wel eens "lege achterkanten" zullen verschijnen.

Vooruitziend, moeten, ondanks al deze toch positieve zaken, ook enkelenegatieve ontwikkelingen de revu passeren. Naast het bestuur heeft ook de redactie zo haar zorgen over de tanende ledenlijst. Het vertrek van leden, om welke reden dan ook, moet steeds als een verlies worden gezien. Kontakten en kennis dreigen dan verloren te gaan. Verder blijken een aantal leden minder actief te worden en/of niet meer te (kunnen) verschijnen op de vergaderingen. Het is uiteraard niet aan ons om hierover te oordelen, we stellen slechts vast en laten de konklusies aan de betrokkenen over.

Genoeg hierover nu, we moeten ten slotte verder. Er volgen nu nog enkele belangrijke praktische zaken voor de komende uitgaven:

1. Er is een ontzettende behoefte aan nieuwe tekeningen, vooral op A4 formaat. Denk er wel aan, dat te zwarte tekeningen niet bruikbaar zijn. De tekeningen verdwijnen echt niet in de map, maar worden zeker geplaatst.
2. Uiteraard is er weer de gebruikelijke behoefte aan kopy. Reservekopy is er meestal niet. Dunne nummers kunnen dan het gevolg zijn en dat is alleen maar jammer.
3. Hier nu nog even de data van de werkavonden in het slot, steeds om 20.00 uur: 9 februari, 9 maart, 13 april, 11 mei, 24 augustus, 14 september, 12 oktober, 9 november, 7 december.

"Bezoek ook eens zo'n gezellige werkavond, er is koffie en koek en je kunt je eigen kopy samenstellen en je eigen tekeningen maken, dóén."

Good luck, namens de redactie,

Rob.

Ekologie bij ganzen

enige aantekeningen over het sociaal gedrag en relaties met het landschap.

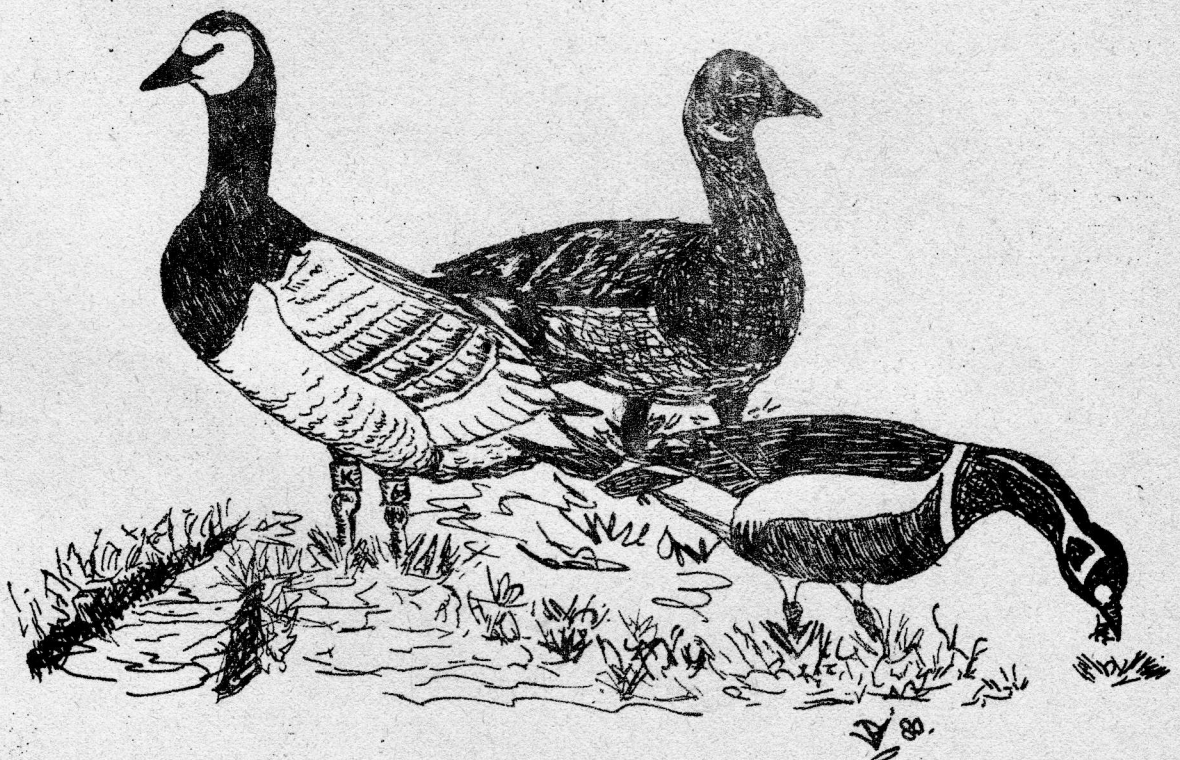
INLEIDING

Toen ik in de herfstvacantie van dit jaar (vorig jaar inmiddels) een week op Schiermonnikoog was samen met ACJNers van de Tongel en Klampert, ontmoette ik, tijdens het bekijken van een groep rotganzen, een medewerker van het RIN die in het kader van zijn vervangende dienstplicht opdracht had om kleurringen van ganzen op Vlieland af te lezen.

Het jaar daarvoor had hij in het kader van zijn doctoraal biologie, een jaar onderzoek gedaan naar het sociaal gedrag en de ekologie van Rot- en Brandganzen op Schier. Om dezelfde reden was hij nog een paar dagen op Schier om nog wat ondersteunend materiaal voor zijn vermoedens te bevestigen.

Wat die vermoedens precies waren is me ontgaan. We raakten aan de praat en hij liet me een heleboel interessante verschijnselen zien aan de hand van de groep van 1000 Rotganzen waar we op dat moment bijstonden.

Het meeste ging over het sociaal gedrag en relaties met het milieu, van wat hij me vertelde heb ik geprobeerd een verslagje te schrijven samen met gegevens die ik verzamelde uit Lebret T. "Wilde ganzen in Nederland" en voor wat betreft de ekologie van het landschap wil ik verwijzen naar Westhof en Den Held "Wilde planten".

Rotgans, Brandgans en Roodhalsgans in polder op Schiermonnikoog okt.'80.

Het ontstaan en instandhouden van een open karakter van het ganzenbiotoop.

Ganzen zijn vogels van open terrein met enige opvallende kenmerken zoals een vrij groot, zwaar en breed lichaam, dat laatste is trouwens typisch voor vrijwel alle watervogels die regelmatig op het water drijven. Verder bestaat hun fourageermethode vooral uit lopend grazen. Bovendien kunnen ze in open terrein vijanden beter zien aankomen. Ze hebben zich gedurende de evolutie helemaal ontwikkeld tot vogels die in open gebieden leven en daar helemaal aan aangepast zijn. Maar er zijn van nature maar weinig gebieden die echt altijd open blijven zoals woestijnen, steppes, prairies, toendras. De meeste gebieden, zeker op onze gematigde klimaatbreedten, waar alles "lekker snel groeit", zullen dan ook na verloop van tijd hun natuurlijke open karakter verloren hebben. Een heideveld, een groot ondiep meer, een kwelder, na verloop van tijd groeien ze langzaam maar zeker dicht, dit gaat net zolang door tot er een eindstadium is ontstaan waarna er geen veranderingen meer in de vegetatie optreden. Zo'n eindstadium is op een heideveld na + 600 jaarⁿ eiken-, berkenbos mits de mens niet ingrijpt. Dit eindstadium wordt climaxvegetatie genoemd en het hele proces van dichtgroeien van een heideveld of het verlanden van een plas heet successie.

In sommige gebieden zorgen bepaalde tegenwerkende krachten in de natuur ervoor dat het gebied open blijft. De tegenwerkingen noemen we "dynamiek". Het waddegebied, estuaria en uiterwaarden van de rivieren zijn zulke gebieden die door de dynamiek open gehouden worden. Deze dynamiek bestaat meestal uit de werking van wind, golfslag, water, zout, zon aanslibbing en afslag, maar ook overstromingen en dijkdoorbraak kunnen er toe gerekend worden. De Biesbosch die door de Elizabethsvloed in 1421 ontstond is aanvankelijk ook een open gebied geweest dat door eb en vloed en zout water slechts langzaam dichtgroeide, na afsluiting van het Haringvliet gaat dit veel sneller.

In het binnenland is veel minder dynamiek waardoor uitgestrekte, lage kleine vegetatie nauwelijks voorkomen, doordat hier de successie vrij snel ervoor zorgt dat de boel dichtgroeit.

Een mooi voorbeeld hiervan zijn onze heidevelden die vroeger m.b.v. kunstmatige dynamiek in de vorm van branden, plaggen, maaien en begrazing door schapen open werden gehouden. Nu dit niet meer gebeurt zet de successie zich voort zodat de heide vrij snel dichtgroeit met dennen en berken en wanneer men de natuur haar gang laat gaan bereikt de heide na 5 à 600 jaar haar climaxstadium. Doordat er in het binnenland veel minder dynamiek is zal de vegetatie hier ook een veel grovere opbouw vertonen althans in de natuurlijke gebieden.

Ganzen zijn afhankelijk van vrij open gebieden, in dichtgegroeide gebieden kunnen zij zich nauwelijks bewegen met hun plompe brede watervogellijf. Door, net als schapen, de opschietende vegetatie massaal te begrazen en te betreden houden ze de vegetatie kort en open en verrijken de bodem met hun mest.

Denk maar aan de Oostvaarderplassen waar de Grauwe Gans die daar het hele jaar in behoorlijke aantallen aanwezig is, de rietkragen en moerasvegetatie verhindert om de plassen te laten dichtgroeien. (Zie Vogeljaar nr 3/1980 blz. 113-115)

We hebben dus gezien dat in het getijdengebied langs onze kusten veel meer dynamiek is waardoor daar veel uitgestrektere open, fijnge-structureerde vegetaties voorkomen, denk hierbij met name aan buitendijkse aanwassen in de vorm van wadden, schorren, kwelders, slikken, en zilte drassige inpolderingen als het Lauwersmeer. Heel opvallend is ook het voorkomen van verschillende soorten ganzen in verschillende gebieden.

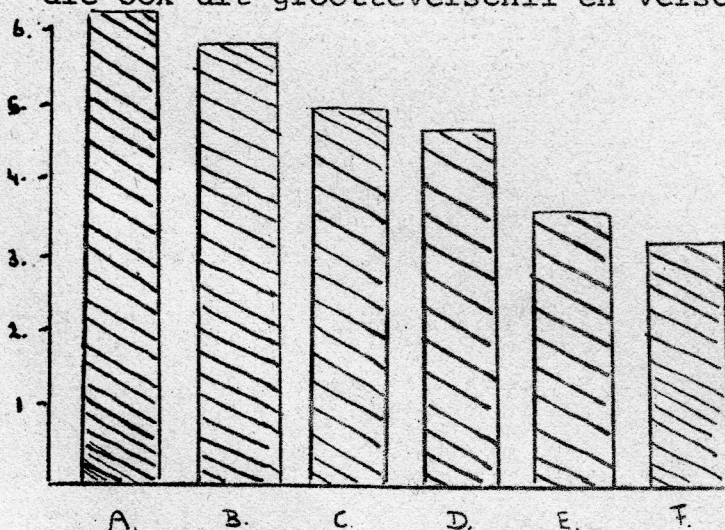
Van de in ons land overwinterende ganzen zijn het vooral de grote soorten: Grauwe gans, Rietgans, Kolgans, Kleine Rietgans, met de lange snavels die meer in het binnenland verblijven in vlakke gebieden met wat grovere plantenstructuren zoals polders, akkers, heide, vennen moerassen.

De kleinere soorten met de fijnere snavels moeten het vooral in die gebieden zoeken waar veel dynamiek en dus een fijnere plantenstructuur is. Bv. Rotgans en Brandgans.

Behalve dat hun snavellengte verband houdt met het soort plaats die deze 2 gansengroepen in het overwinteringsgebied innemen, is dit verband nog veel mooier te zien wanneer we naar de broedgebieden gaan kijken.

Ook hier is heel duidelijk te zien dat de kleinste soorten met de kortste snavels broeden in de noordelijkste gebieden waar als gevolg van een grote dynamiek, lage temperatuur, harde ijzige wind, veel sneeuw en weinig zon de vegetatie kort en spaarzaam is, korte grassen, mossen, korstmossen, dwergstruikjes. Hoe verder we naar het zuiden komen hoe groter de ganzensoorten.

De Grauwe gans is de grootste met de langste snavel en die broedt dan ook zelfs in Zuid Europa. Ook binnen de soort is dit verschil vaak duidelijk in de vorm van noordelijke en zuidelijke ondersoorten die ook dit grootteverschil en verschil in snavellengte hebben.

Snavellengten ganzen.

A. Grauwe gans

B. Rietgans

C. Kleine rietgans

D. Kolgans

E. Rotgans

F. Brandgans

(naar Lebret 1975.)

Rotganzen en Brandganzen op Schiermonnikoog

Tussen 18 en 25 oktober waren er op Schier een 1000-tal Rotganzen en aanvankelijk een 300 Brandganzen; aan het eind van de week waren er echter zo'n 1000 Brandganzen.

Doordat Brandganzen veel schuwer zijn dan Rotganzen en het bovendien volle maan was, zaten er overdag vrijwel alleen Rotganzen in de polder. De Brandganzen zaten overdag meestal in de kwelder of op het wad en kwamen 's nachts bij volle maan naar de polder om te fourageren.

's Winters is er voor de ganzen geen geschikt voedsel op de kwelder en zijn ze dus aangewezen op de polder. Bij volle maan fourageren ze 's nachts van 4 dagen voor tot 4 dagen na volle maan. Buiten die periode ook overdag.

De eerste dag dat wij aankwamen was ongeveer 5 dagen voor volle maan en inderdaad was dat ook de enige dag dat we veel Brandganzen in de polder zagen. Samen met de bioloog van het RIN heb ik enkele middagen meegeholpen om m.b.v. een telescoop Rotganzen op te sporen, die geringd waren, om dan de ringen af te lezen. Van de Rotganzen is ongeveer 1% geringd. Uit de groep van 1000 Rotten haalden we 7 geringde vogels.

Aan de hand van langdurig nauwkeurig waarnemen, vallen je al gauw een aantal dingen op, mede dankzij de ringen zijn er in de groep ganzenfamilies en paartjes te ontdekken. Zo liep er vooraan, in een ganzengroep een hoogstaande plaats, een ganzenpaartje dat geringd was met een witte ring met de letter "K" en een gele ring met cijfer "6" en "7". Wit-geel betekent geringd in Nederland; geel-geel in Engeland geringd; wit-lichtgroen in Duitsland geringd.

Dit paartje was volgens de ringlijst van de RIN-bioloog al voor het zevende jaar op Schiermonnikoog.

Rotganzen in het bijzonder zijn erg honkvast, de Rotganzen die overwinteren op Schier zullen nooit vermengen met die van Vlieland of Terschelling, die op hun beurt ook niet met elkaar vermengen.

Typisch was ook een Rotgans met de kleurencombinatie wit-lichtgroen N5 een zeer zeldzame ondersoort uit Alaska (*Branta bernicla nigricans*) die pas drie maal in Nederland was gesignaleerd. Geringd in '77 in Sleeswijk-Holstein. Wat verder opviel was het zeer geringe aantal juvenile Rotganzen, herkenbaar aan het bezit van lichte vleugelstrepen en het ontbreken van het witte "maantje" op de hals.

Rotganzen hebben òf een zeer succesvol broedseizoen waarna 40-50% van de Rotganzen uit jongen bestaat òf een zeer slecht broedseizoen waarna het jongen aandeel daalt tot 0-5% (zie ook Lebret "Wilde ganzen" p. 105) Wat je noemt alles of niets.

De Brandgans had volgens de RIN-bioloog zeer goed gebroed met + 30% jongenaandeel.

Wat ook opvalt, wanneer je er op gewezen wordt, is dat er in de buitenste ring van ganzen rond een grote groep veel minder schermselselingen en dreighoudingen zijn op te merken dan in het centrum van de groep. Het is gebleken dat iedere gans een vaste groep heeft waarin hij/zij zo'n 300 individuen herkend, waarvan hij weet hoe sterk ze zijn en hoeveel ruimte ze eisen om ongestoord te eten.

Deze vaste groep die al wat langer in de polder is bevindt zich in die "buitenste" ring, daarbinnen fourageren alle "nieuwkomers" die elkaar nog niet kennen en elkaar's sterkte konstant moeten laten merken in de vorm van dreigen naar een andere gans wanneer die te dicht in de buurt komt.

De hele groep graast successievelijk het hele grasperceel af. Bij grote groepen is dit in 1 à 2 dagen gebeurt waarna het volgende perceel bezocht wordt, zo hebben ze ongeveer 6 opeenvolgende percelen en wanneer ze het zesde perceel afgegraasd hebben vliegen ze weer naar het eerste waar het gras inmiddels weer lang genoeg is om weer opnieuw begraasd te worden.

Dat Rotganzen in polders grazen is lang niet zo zelfsprekend als misschien lijkt. Vroeger (tot 1930) was de Rotgans helemaal aangewezen op zeegras (*Zostera*) dat als grasmatten op het wad groeide, maar door een ziekte in de dertigerjaren stierf deze plant in bijna heel Europa uit.

De Rotgans kon aanvankelijk niet overschakelen op ander voedsel en de populatie daalde drastisch, de jacht werd verboden in de meeste landen en pas na het begin van de zeventiger jaren begon de populatie weer spectaculaire aantallen te bereiken.

Nu zijn ook de Rotganzen overgeschakeld op "cultuurvoer" als zwaarbemest eiwitrijk grasland.

Nu profiteren de Rotganzen van het hoge eiwitgehalte van het grasland dat de boer met duur eentonig en geselecteerd zaad en veel kunstmest gemaakt heeft.

Maar zeg dit niet waar een boer bijstaat, want dan zegt hij meteen "zie je wel dat al dat moderne spul en veel mest ook nog goed is voor de natuur".

Op Schiermonnikoog zijn de boeren de ganzen liever kwijt dan rijk, getuige de vele gaskanonnen die in de weilanden staan, vooral de Rotganzen zijn er al aan gewend, maar toch is het logisch dat de boeren ze kwijt willen.

Als een perceel gedurende een korte periode begraaasd wordt geeft dat niets, integendeel, door betreding, bemesting en vraat van de ganzen zal de eerste hooioogst in maart/april vaak veel beter zijn dan die van niet begraaasde percelen, maar op Schier liggen de zaken anders.

De polder op Schier is maar klein, ongeveer 4 km. bij 1 km. Van oktober tot half maart ongeveer zijn de Rotganzen bijna volledig op deze polder aanwezig.

Juist in de winter als het gras langzaam groeit en relatief weinig eiwit bevat moeten de ganzen enorm veel land begrazen om voldoende binnen te krijgen.

In oktober en november zijn de ganzen regelrechte concurrenten van de koeien die dan ook nog buiten grazen en niet verweid kunnen worden als de ganzen de overige percelen kaalgevreten hebben.

En gedurende de rest van de winter blijven de ganzen ook doorgrazen, weliswaar zijn de koeien dan op stal, maar daar komen hoe langer hoe meer ganzen voor in de plaats totdat in maart het gras op de kwelder eiwitrijk en lang genoeg wordt, de ganzen gaan dan naar de kwelder en laten de boer met wat kale weilanden achter. Zijn buurman die geen last van de ganzen heeft gehad kan in maart/april zijn eerste hooioogst binnenhalen.

Zeg dus niet dat ganzen nooit schadelijk zijn voor de landbouw. Stel: het aantal percelen dat de Rotganzen begrazen (afgezien van de 25.000 Brandganzen die er maximaal tegelijkertijd kunnen zijn), bedraagt 200 van de 400 ha polder. De ganzen begrazen deze gedurende 150 dagen met een gemiddeld aantal van 1000 ganzen per dag die ieder per dag ongeveer 500 gram gras nodig hebben. Ze vreten dan met elkaar 75.000 kg gras op en dat zijn 2.500 pakken hooi van 30 kg!

Van maart tot 25 à 28 mei grazen ze eiwitrijk gras op de kwelder. Tussen 25 en 28 mei vertrekken ze dan massaal naar de broedgebieden. Als bijvoorbeeld op 25 mei de wind uit zuidwest komt (dan hebben ze hem in de rug) dan zullen ze meteen vertrekken omdat de wind dan energiebesparend werkt tijdens de vlucht en die energiebesparing weegt ruimschoots op tegen de hoeveelheid extra energie die ze er in die resterende drie dagen anders nog bijgegeten hadden.

Waait de wind uit een ongunstige richting (tussen NW en ZO bv.) dan zullen ze de resterende dagen wel gebruiken om extra energie in te slaan voor een dan vermoeiendere vlucht.

Begin juni komen de Rotganzen op de tussenstopplaatsen in Polen aan, juist op het moment dat het gras daar eiwitrijk begint te worden en wanneer ze tegen half juni in de arctische broedgebieden aankomen heeft het groeiseizoen van het eiwitgehalte in de vegetatie die gebieden ook net bereikt. Vooral voor de vrouwtjes is dit eiwitrijk voedsel belangrijk omdat zij behalve voor de trek ook eiwit nodig hebben voor de produktie van de eieren die reeds in Nederland begint. De arctische zomers zijn kort en als de sneeuw nog maar net gesmolten is moet met broeden begonnen kunnen worden zodra ze terug zijn.

De eieren zijn tijdens de trek al klaar om gelegd te worden wat vaak al een dag of twee na aankomst gebeurt.

Zoals je ziet hebben ganzen veel interessants, misschien is het leuk om voortaan zo'n groep ganzen eens wat beter te bekijken dan domweg aantallen en soorten te noteren. Geldt trouwens ook voor andere soorten.

Peter Voorn

Gebruikte literatuur:

- Lebret, T e.a. "Wilde ganzen in Nederland" Zutphen 1975
- Westhof, e.a. "Wilde planten deel 1" Natuurmonumenten 1970
- Vera, F "De Oostvaarderplassen" Vogeljaar nr.3 1980 113- 115
- Den Blauwe Klauwier mei 1980. Vogelvaria

Vogelen in Zuid-Frankrijk

deel 1.

Inleiding

Het zuidelijke gedeelte van Frankrijk, langs de Middellandse Zee biedt de vogelaar mogelijkheden om op betrekkelijk geringe afstand van de Kempen (ca. 1000 km.) een aantal vogelsoorten te zien die men anders alleen in Spanje en Zuidoost-Europa tegenkomt.

Een nadeel is echter dat deze streken in de zomermaanden overspoeld worden met vakantiegangers. Nu zijn die zomermaanden (juli, augustus) toch al niet zo geschikt om vogels te zien. Het broedseizoen is dan achter de rug, de vogels zijn dus stil en de trek is nog maar nauwelijks begonnen.

De maand mei en in iets mindere mate juni zijn veel meer geschikt en ook begin september wordt het weer interessant. Ik bezocht Zuid-Frankrijk in 1976 in augustus/begin sept., 1978 in juni, 1979 ook in juni en in 1980 in mei. Verblijfplaatsen 1976 en 1979 de Pyrenee's Orientales (oostelijke uitlopers van de Pyreneeën aan de Middellandse Zee) en de Roussillon en in 1978 en 1980 de Provence en de Camargue.

In dit eerste stuk wat informatie over de Pyrenee's Orientales en de Roussillon.

Landschappelijke beschrijving

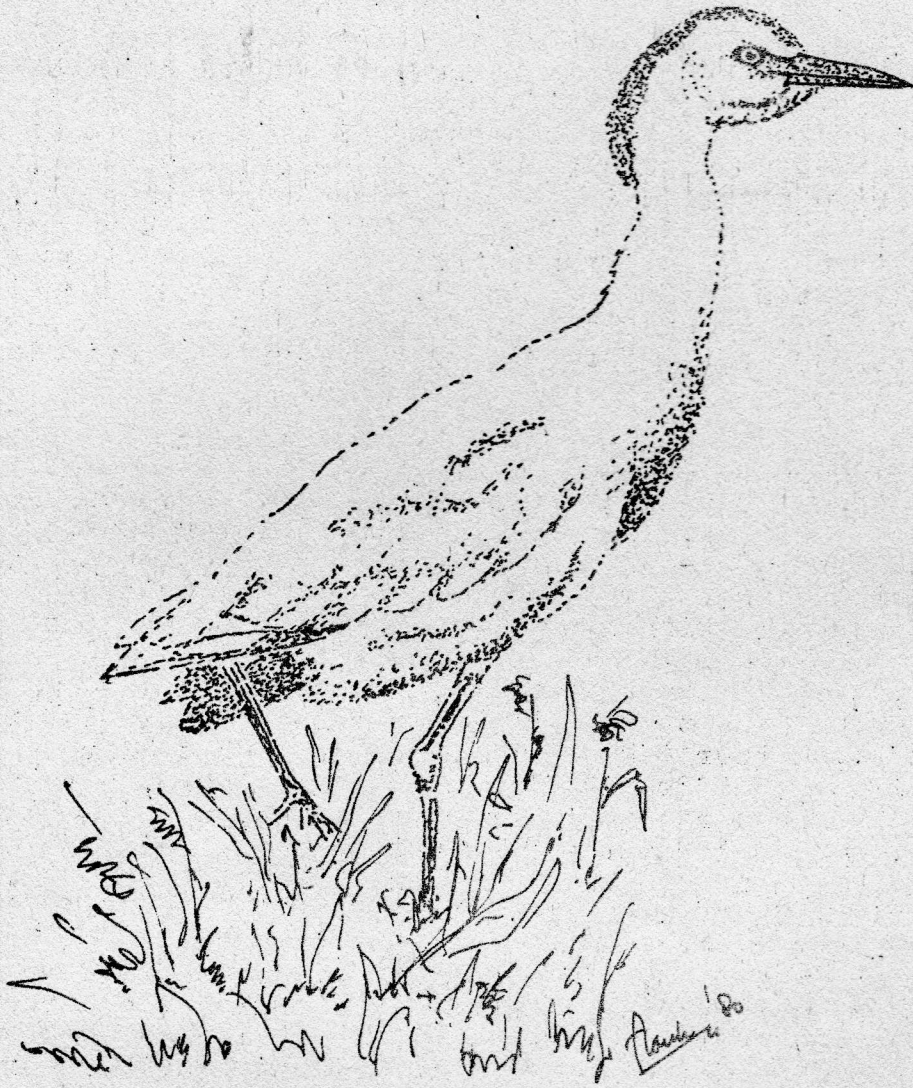
Aan de voet van de oostelijke Pyreneeën, dus waar ze in de Middellandse Zee "vallen", ligt een vruchtbare laagvlakte, grotendeels bebouwd met boom- en wijngaarden. Ter hoogte van Perpignan is het land nogal vlak en de kust bestaat uit zandstranden. Vlak daarachter vinden we veel meertjes, vaak met riet omzoomd.

Zuidelijker, tegen de Spaanse grens, komen we in de uitlopers van de Pyreneeën en bestaat de kust uit rotsen met schitterende inhammetjes, natuurlijke havens. Men noemt het hier de "Côte Vermeille", met fraaie stadjes als Collioure, Cerbères en Banyuls. Landinwaarts gaat het snel omhoog, van 400 aan de kust tot ca. 1000 meter wat verder het land in. Zo'n 150 km. de bergen in komen we toppen tegen van 1500 tot 2000 meter. Voral het zuidelijkste gedeelte, langs de Côte Vermeille is het interessantst vanwege de afwisseling in het landschap: wijngaarden op terrassen, pijnbomenbosjes, kurkeiken-boomgaarden, ruige, ongekultiveerde stukken, met "maquis" (ondoordringbaar struikgewas) begroeid, droge, stenige hellingen met slechts hier en daar een bosje. De plantengroei is uitbundig, maar al in juni is veel uitgebloeid en verdord. Opvallend is het grote aantal vlinderbloemigen en composieten.

Vogelwereld

De omgeving van de Côte Vermeille is het interessantst voor een paar vogelsoorten die elders in Frankrijk niet of nauwelijks voorkomen. Dat geldt dan voor de Zwarte Tapuit, de Thekleeuwerik en de Roodstuitzwaluw. Alledrie zijn zeer schaars en komen zeer lokaal voor. De Zwarte Tapuit broedt overigens ook in de omgeving van Nice (Alpes Maritimes).

Zowel in 1976 als in 1979 zocht ik tevergeefs naar de Thekleeuwerik. Deze vogel mijdt de menselijke "beschaving", dit in tegenstelling tot zijn nauwe verwant en "twœelingbroer" de Kuifleeuwerik. Hij komt voor op zonnige, stenige hellingen op geringe hoogte. Dit biotoop bezocht ik diverse malen, doch tevergeefs: alleen "gewone" Kuifleeuweriken!

KOEREIGER Camargue mei '80

Nu is het onderscheid tussen Thekla- en Kuifleeuwerik uiterst lastig, tenzij men hem hoort zingen. De zang is veel parelender en gevarieerder en bovendien zingt de Thekla vaak vanaf een struik (mond. med. Henk Hendriks die hem zag in Tunesië) In juni 1979 zag ik op deze hellingen (omgeving Balcon de Madeloc, achter het stadje Collioure) wél de Zwarte Tapuit, een grote, geheel donkere tapuit met zwart-witte staart. Helaas zag ik hem maar éénmaal en dan nog kort, waarbij hij me nogal deed denken aan rotslijster. Toch was ik heel blij met deze waarneming, omdat de Zwarte Tapuit in Frankrijk zo schaars is geworden dat gevaar voor uitsterven bestaat. Merkwaardig is de nestbouw bij deze vogel: hij nestelt in rotsspleten, die hij gedeeltelijk barricadeert met kleine steentjes!

In deze streek werd in 1963 het eerste nest van de Roodstuitzwaluw gevonden en sedertdien heeft deze soort zich ietwat uitgebreid en broedt nu op enkele plaatsen in de Roussillon, terwijl recentelijk ook nesten zijn gevonden in het Rhône-dal (Yeatman 1975). In juni 1979 zag ik een exemplaar in een groepje Huiszwaluwen: het geluid maakte me op hem opmerkzaam een nogal zwiepend "tritts".

Een andere nieuwkomer in Zuid-Frankrijk (sinds 1943) is de Kuifkoekoek, een prachtige forse vogel die, althans in Europa, uitsluitend parasiteert op Eksters. In tegenstelling tot de Koekoek werpt de jonge Kuifkoekoek zijn mede-nestgenoten niet uit het nest. Ook kan het voorkomen dat in zo'n eksters-nest meerdere Kuifkoekoeken en Eksters gezamenlijk opgroeien! In juni 1979 zag ik een juveniel exemplaar te Collioure, hoewel geheel volgroeid nog bedelend bij een paartje Eksters. De roep is zeer opvallend: zo ongeveer een kruising tussen een Visdief en een Ekster. De juveniele exemplaren zijn eigenlijk fraaier dan de adulte vogels, vanwege de zwarte kopkap, de roomgele keel en borst en de roodbruine slagpennen. Wel missen ze de fraaie kuif van de volwassen vogels. Momenteel is hij reeds over een groot deel van Zuid-Frankrijk verbreid, hoewel ik er in de Camargue vergeefs naar uitkeek!

Blauwe en Rode Rotslijsters zijn hier redelijk goed vertegenwoordigd en met enig geduld uitstekend te zien. De Blauwe broedt op de rotskusten en was vanaf de camping te Collioure (pal aan zee) dagelijks te zien. De voedselvluchten van een paartje van deze vogels (nest in een muurtje op een rots boven de camping) leidden over deze camping. In de vlucht valt de korte staart op. Vaak zat het mannetje 's avonds op een betonnen telegraafpaal die op de camping stond en dan was de lange, forse snavel opvallend (bekend is dat deze lijster, hoewel kleiner dan Koperwiek, relatief grote prooien eet: hagedissen en kleine slangen!). De zang hoorde ik zowel in juni als in september: rustig, tamelijk monotoon en in de verte herinnerend aan Gekraagde Roodstaart. Het gedrag is soms Merel-, soms Tapuit-achtig. De blauwe kleur van het mannetje ontstaat door slijtage en is na de rui (juli/ aug.) moeilijk te zien. De soort is standvogel in het Middell. Zeegebied.

De volgende maal wat meer over de zo fraaie Rode Rotslijster, en wat "gewonere" soorten die men zo tijdens kortere of langere wandelingetjes in de buurt van de camping kon zien. Overigens is deze streek ook voor reptielen en amfibieën heel interessant, vanwege het voorkomen van Mediterrane Boomkikker, Schijftongkikker, Muurgecko e.d. Hierover later meer.

En hier volgt dan nog een voorstel, c.q. oproep:

Beste luitjes,

Al een jaar of 2 verzamelt Lex alle weerberichtjes voor mij en zijn we geabonneerd op de maandelijkse weerbulletins van de KNMI. Tevens heb ik de mogelijkheid om bij een vriend, die radio-telex-zendamateur is, iedere dag van alle weerstations in Europa alle gegevens, in code weliswaar, op telexpapier te ontvangen. Tot nu toe werd er met die gegevens niet veel, zeg maar niets gedaan.

Jammer eigenlijk, vooral omdat er voor een vogelaar die met een onderzoekje bezig is best belangrijk kan zijn om eens wat resultaten te vergelijken met weergegevens.

Bijvoorbeeld:

Je bent bezig met een grafiekje van het doortrekverloop van steltlopers en ineens zie je daar een flinke piek of een dal in zitten. Een mogelijke verklaring zou het weerbeeld uit de voorafgaande periode of in het gebied waar de beesten vandaan kwamen. Trek van ganzen, Tortelduiven, roofvogels, Kieviten en Leeuweriken 's winters, ja eigenlijk van alle soorten vogels houdt in meer of mindere mate verband met de weerssituatie.

Ik wil voortaan in elke Blauwe Klauwier een kort overzichtje geven van de afgelopen 2 maanden met daarin temperatuursgrafiekjes e.d. en met de vermelding van van vogeltrek op bepaalde dagen. Het zou dus leuk zijn wanneer jullie op een bepaalde dag veel "trek" zien van het een of ander, dat je dat even doorbelt zodat het in de rubriek kan.

Een tweede voordeel van deze manier van gegevens verzamelen en verwerken is, dat er iets mee gebeurt en dat iedereen het in zijn eigen Blauwe Klauwier bij de hand heeft.

Peer Voorn.

VOGEL- VARIA

**samenstelling:
lex peeters**

plantenliefhebbers opgelet!

Het is jullie misschien wel bekend dat er over onze Brabantse Kempen vrijwel niets bekend is voor wat betreft de planten! In 1980 verscheen deel 1 van "De Atlas van de Nederlandse flora". Hierin worden alleen de uitgestorven en zeer zeldzame planten vermeld.

Maar nu al wordt er gewerkt aan de delen 2 en 3. Hierin zal uiteraard ook de Kempen worden behandeld.

Het geheel ziet er grofweg uit als de SOVON-broedvogel atlas van Nederland (zelfde blokkenindeling).

Heb je gegevens van bepaalde gebieden of zo, en het hoeven echt geen zeldzame soorten te zijn, neem dan contact op met mij als je interesse hebt, of kom gewoon eens even langs.

Jacques.

D.B.A.-nieuws.

Eind februari '79 zat ik op de boot naar Terschelling. De Waddenzee was één grote ijszee en vanuit het zuiden naderde een mannetje Sperwer dat even ging uitrusten op een ijsschots vlak bij de bbot. Een met een kijker omhangend figuur riep ineens "SLECHTVALK"! waarop een 15-tal "vogelaars" (waaronder ik) naar bakboord spoedden. "Waar, waar ??", klonk het van alle kanten en de triomfantelijke ontdekker wees enthousiast naar het nietsvermoedende Sperwer-mannetje. Behalve van "aaa" en "Ooooh" wat goed" zèñ niemand iets. Ook ik niet. Ik was immers met stomheid geslagen!?

Frank.

Vreemde ervaringen met Ganzen.

Zoals iedereen waarschijnlijk ervaren of vernomen zal hebben vond er in het weekend van 06 en 07-12-'80 een massale Ganzen-trek plaats door en buiten de Kempen. Peter Voorn en Ik zullen hiervan een verslagje samenstellen voor de volgende Blauwe Klauwier (gegevens doorgeven). Hieronder echter al enkele opmerkelijke ervaringen:

Pieter Wouters zag op 06-12 na lang tellen een V-formatie Ganzen overkomen over het Goorven. Een 3-tal Stormmeeuwen maakten van de gelegenheid gebruik en vlogen mooi aangesloten achteraan mee.

Jacques schreef:

Het is inmiddels bij iedereen wel bekend dat ook de nachtelijke trek van Ganzen dat weekend sterk was. Typisch was dat steeds als er een groep Ganzen over ons huis kwamen ik in onze buurt een hondje hoorde aanslaan. Dit verschijnsel bleek gewoon een betrouwbare "indicator" te zijn. Hoorde ik blaffen dan ging ik naar buiten en kwamen er inderdaad Ganzen over. Enkele jaren terug toen er eens zo massaal Kraanvogels doortrokken (1976:red.), dat was ook 's nachts, sloeg er ondanks het hels kabaal dat de vogels maakten geen enkele hond aan!

Raar Ganzen-gedrag.

Maandag 05-01-'81.

Ik zit op m'n kamer in Tilburg-Noord als ik op een gegeven moment Ganzen hoor. Ik loop naar buiten en zie c.a. 200 meter hoog een rustig roepende strakke V-formatie Rietganzen in Westelijke richting overvliegen. Niks abnormaal, maar dan gebeurt er iets raars: Achterin de linkerpoot van de V maakt zich een Gans los die gaat inhalen.

Halverwege de poot wil de inhalende Gans invoegen, maar snijdt daarbij een andere Gans af. Doordat deze schrikt of door een rare luchtwerveling van de inhaler raakt de gepaseerde Gans in het midden van die linkerpoot uit balans en wijkt naar binnen uit. En wat eerst zo'n mooi geordend vliegend eskader Rietganzen was is binnen 2 seconden veranderd in een grote puinhoop. Alles vliegt door elkaar en begint luid te roepen. De hele groep draait een rondje rechtsom, vliegt dan verder en even later is de V-formatie weer gevormd en vliegt de troep verder of er niets aan de hand was.

Peer Voorn.

Publicatie's. Nieuw!, Uniek voor de Kempen, 1 halen 2 betalen.

De Roodborsttapuit in de Kempen. door: Marco Bakermans.
Publ. nr, 6 uitg. V.W.G. de Kempen.

21 pag. Voor leden f2,00 (excl. verzendkosten.).
Het verslag bestaat uit: Algemene Soortbeschrijving- Doortrek en overwintering- Biotoopkeuze algemeen- Jachtmethode en voedsel- Biotoopkeuze in de Kempen- Voorkomen in de Kempen- Verloop van de stand in de Kempen- Literatuur.
Kortom, een belangrijke bijdrage in de serie "Vogels in de Kempen".
Zeer zeker het kopen waard.

Houtwallen in het boerenland.

Een boekje van 84 pagina's over houtwallen, heggen en graften. Verder veel informatie over beheer, organisatie, uitvoering en veiligheid. Helaas missen we in deze belangrijke uitgave de bespreking van de houtwallen in de Kempen.
Prijs: slechts f11,00, te bestellen per giro: nr. 9933 t.n.v. Natuurmonumenten te 's Gravenland met vermelding: "Houtwallen in het Boerenland"
(Bij Jacques in te zien).

Interspecifieke voedselkonkurentie tussen Grote lijster en Merel.

Oftewelbeij ons achter in d'n hof dor zit unne Lester die nie ken velle detter Mirrels an zenne lijsterbesse komme.
Al een paar maanden zit er bij ons achter een Grote lijster die zich bijzonder kwaad maakt wanneer Merels lijsterbessen uit "zijn" boom willen eten.
Onder luid " tsjrrr - tsjrrr " geroep achtervolgt hij de Merels die het toch wagen. Het een en ander heeft toch tot gevolg dat de lijsterbes die anders in november al volkomen kaalgevreten is, nu nog voldoende bessen draagt om de lijster onbekommerd de winter mee door te helpen.

Peer Voorn.

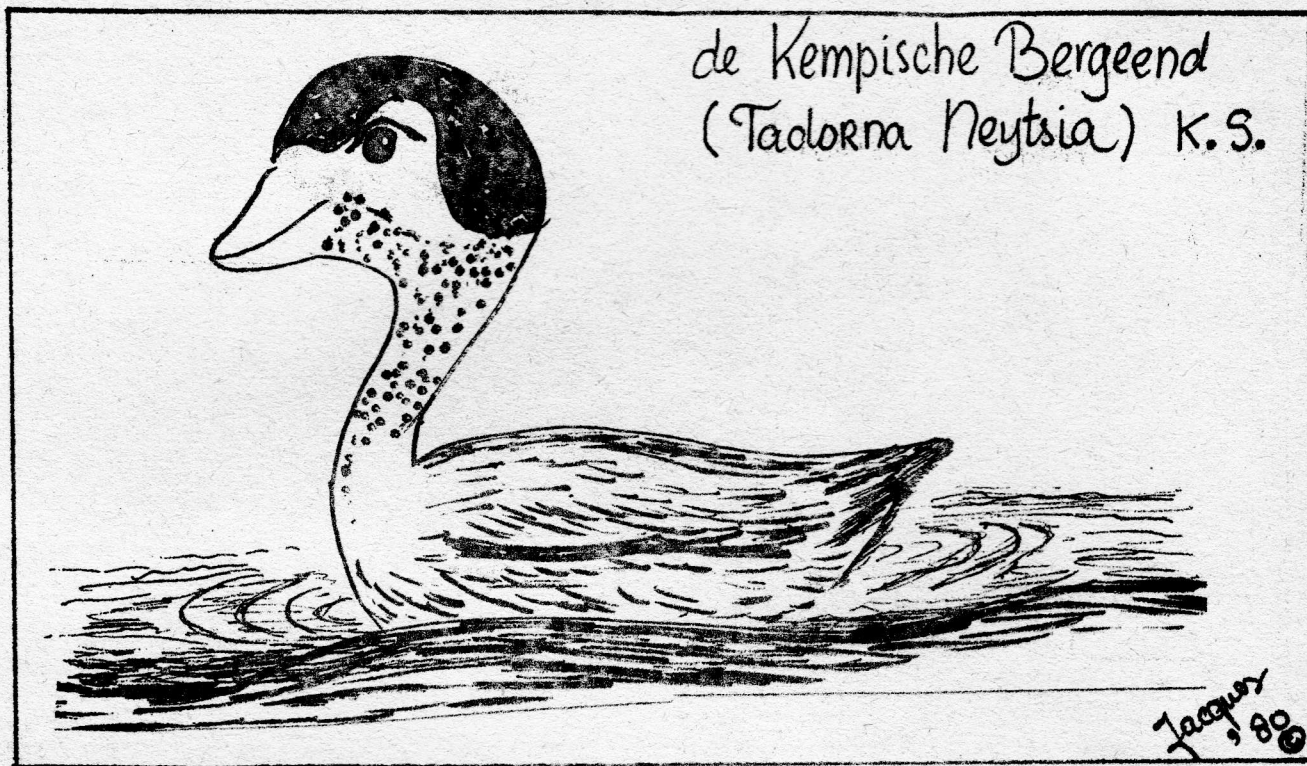
Lex Peeters.

ORNITHO - MANIA

uitvoering:
frank neijts

serie: bijzondere vogels in de Kempen
(Rara aves Campinae)

Kenmerken:

lengte ca 1.60 mtr. gedrongen, klein - grote kop en onmiskenbare grote bek, doet wat buitenlands aan. Jeugdfase niet te onderscheiden van ad. exx. Hals- en kinveren duidelijk vlekkelig.

Voorkomen:

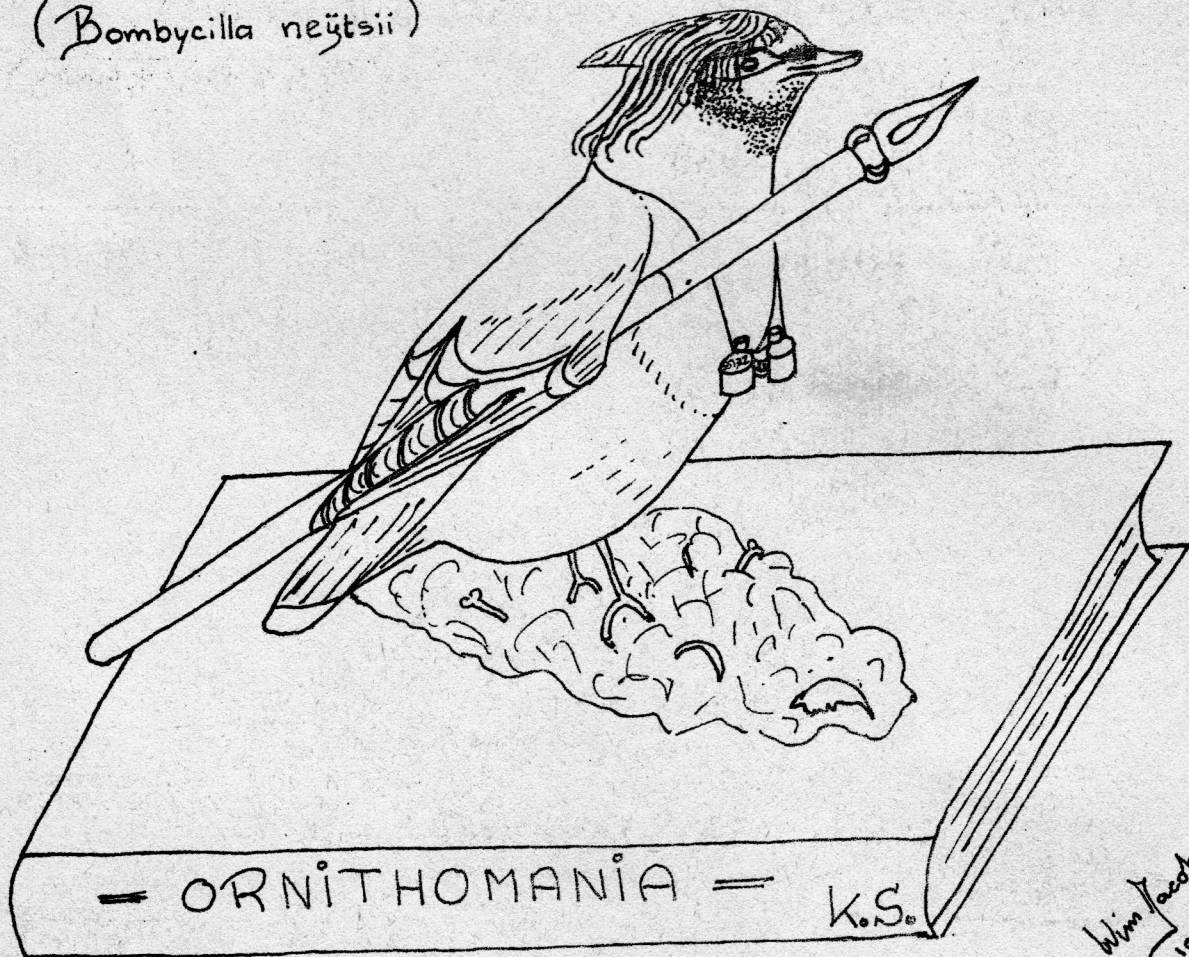
Het meest in de zuid Europese landen, ook wel in Noorwegen waargenomen. (trek) Verder omg. Eindhoven + Veldhoven.

Bijzonderheden:

roep: veelal in gedichtenvorm ook or-or-ni-tho-tho-ma-ma-niaa. Vaak in gezelschap met Anas - citroënia, de gouden Braekbal en de pen, dan wel los in de poot! Raakt veel veren kwijt tijdens de rui, ook wel buiten de rui periode.

Rara aves Campinae

De schrijvende pestvogel.
(*Bombycilla neytsii*)

Kenmerken: lengte ± 1.70 m. Vliegt in een stalen eend om zoveel mogelijk verschillende vogels te zien. Kust iedereen. Is weinig zwijgzaam en schrijft niet minder. Soms pestend. Houdt van poëten en Ornithomaantje. Verwisselt regelmatig van gezichtsbeharing. Is vogelkundige.

Voorkomen: Fourageert graag in goede eetgelegenheden. Heeft een groot territorium maar als (solitaire?) slaapplek wordt meestal Eindhoven waargenomen. Overdag veel gezien in Veldhoven, mogelijk werkgebied.

Bijzonderheden: Produceert 1x per jaar braakballen om deze weg te geven. Houdt er zelf niet zovan.

SERIE: Bijzondere vogels in de Kempen!
(Rara aves campinae)

12. DE FRANCIÏSCHE DWERGAREND.
(Hieraaëtus neytsinus)

Kenmerken:

lengte ± 1,60m. Hoewel vnl waargenomen in Nederland vele typisch Franse gewoontes. Baardharen mogen niet als goed kenmerk beschouwd worden daar deze zeer regelmatig geruid worden. parasiteerd veel op oranjekeurige Eenden: valt n.l. graag W. dekroon-Eenden aan + vervoert zich m.b.v. de Wegeend die zich over de grond voortbeweegt. Bek kan als bij Nachtzwaluw tot a/d. nek opengesperd worden wat doorgaans gepaard gaat met 'n dreigend klinkend, hard gekrijs. Is echter geheel ongevaarlijk!!

Voorkomen: Wordt steeds meer waargenomen bij plekken waar minder talrijke vogels voorkomen als Franjepoot, Geelsnavelduiker, en Roodpootvalk. Een geliefde plaats is o.a. Budendorplein. Hier wordt de soort echter sterk bedreigt door 'n sluwe predator, "t Beylikuretertje". z'n nest is gebouwd juist in die stadswijk waar hij z'n geliefte hobby kan uitvoeren.

Byzonderheden: is zo koppig als 'n Ezel, zo brutaal als 'n geringeloorde fuut, + zo onbetekenbaar als Frank Neuts.

ORNITHOMANIA

Dag dag dag dag mijn allerliefste vriendjes en vriendinnetjes. Allereerst een bijzonder frisse en allerhartelijkste nieuwe 1981-zoen en dat jullie ook in 1981 de zo belangrijke ornithomanische moraal zullen hooghouden!

't Is deze keer qua tekst een wat magere aflevering, o.a. omdat het vitriool waarin ik normaliter mijn type-lint drenk door eem onvoorzichtige Witbandzeearend is opgedronken. Die staat nou bij mij op de Kleurentelevisie..... (met 'n al even dooie Steppenvorkstaartplevier in z'n klauwen).

De aflevering van de "Rara aves ~~comptnae~~" is deze keer echter van ongekennde klasse, ten eerste omdat ik ze zelf niet heb gemaakt en ten tweede omdat de "vogels" mij moeten voorstellen. Hoe dat laatste gelukt is mogen jullie zelf allemaal beoordelen alleen vind ik het wat lullig dat nergens staat vermeld hoe 'n lieve jongen ik in werkelijkheid ben.....

Van K.S., één der beoordeelaars (Ornithomaantje is tijdens 'n vluchtje naar Tafelen naar beneden gelazerd en kan voorlopig geen pap meer zeggen, maar daar horen jullie nog wel van), enfin, die K.S. dus leverde het volgende deskundige kommentaar bij de ingeleverde tekeningen:

De Kempische Bergeend (Tadorna Neijtsia)

Tekening wat zwakjes, weinig gedetailleerd, hoewel de kinbehaving duidelijk is weergegeven. Tekst prima, geheel in de sfeer van de voorafgaande tekeningen c.q. beschrijvingen.

De Frankische Dwergarend (Hieraaëtus neijtsius)

Een hele goeie tekening, waarvan vooral de kop goed getroffen is (zelfs de haartjes tussen de wenkbrauwen zijn niet vergeten!). Ook de naam passedd gekozen, evenals het slachtoffer. Tekst had wat korter, bondiger gekund.

De Schrijvende Pestvogel (Bombycilla neijtsii)

Tekening kwa kwaliteit tussen de beide voorgaande in, maar ook hier een originele benadering! Tekst uitstekend, in de ware ornithomaanse geest. Overigens de enige die de ware lengte goed heeft geschat: het is precies 1.69,9 m. en geen millimeter minder!

Het was voor K.S. een uiterst moeilijke taak om hier een echte winnaar aan te wijzen. Hij gaf daarom de volgende punten en laat het verder aan de leden over (d.m.v. optellen) wie de le prijs heeft gewonnen:

	tekening	tekst	bijzonderh.
Jacques	6	9	8
Lex	9	7	7
Wim J.	7½	8	7½

Bij deze dan k ik alle inzenders heel hartelijk, ik heb er veel plezier in gehad om ze te bekijken en te lezen! De prijswinnaar wens ik veel geluk.

groetjes FNe.

Vogelwaarnemingen in de Kempen

**Verzameld door
Henk Hendriks**

Inleiding

Zo, het eerste volle jaar van deze rubriek zit er op. Het lijkt me dat de opzet dit jaar wel een positieve ontwikkeling heeft doorgemaakt en ik heb dan ook wel leuke reacties gehad.

Bij deze wil ik ook iedereen bedanken die er dit jaar aan heeft meegewerkt, met name Frank voor z'n mooie en verduidelijkende tekeningen en Lex voor het snel verzamelen en doorgeven van archiefgegevens. Hopelijk dat dit jaar nog meer mensen mee willen werken om de rubriek leuk en interessant te houden en ik hou me voor goede adviezen aanbevolen. De rubriek zal deze keer voornamelijk gaan over waterwild en nog een overzicht van opmerkelijke soorten in 1980.

Henk.

Waarnemingen van "zee-eenden" in de Kempen.

Een aantal eendensoorten verblijft in het winterhalfjaar vrijwel uitsluitend op zout water. Behalve de "echte" zeeëenden (Grote en Zwarte) zijn dit: IJseend, Eidereend, Middelste Zaagbek en, in mindere mate, Toppereend. Meestal na zware storm op zee verschijnen zij meer of minder incidenteel in het binnenland en zij worden dan soms ook op de grotere vennen en afgravingen in de Kempen aangetroffen.

Hieronder per soort, in volgorde van talrijkheid, een overzicht van de tot dusverre bekende waarnemingen.

TOPPEREEND

Mannetjes onder redelijke omsandigheden van dito Kuifeenden te onderscheiden aan de grijze i.p.v. zwarte rug. Wijfjes moeilijker, zie afbeelding en tekst. De Avifauna van Noord-Brabant (AvNB '67) vermeldt de volgende waarnemingen: 07-11-53 6 exx. Dorplein// 10-02-61 1 ex. Dorplein// 25-04 t/m 04-05-62 1 ex. Lage Mierde// 20-09-62 2 exx. Valkenswaard// 03-02-63 1 ex. Son// 03-04-65 2 exx. Valkenswaard// 07-11-65 1 ex. Lage Mierde.

Andre oude waarnemingen: 28-11-54 3 exx, Beuven// 21-02-58 14(!) exx. 30-03-58 2 exx.// 10-10-58 6 exx.// 25-02-61 1 ex. en 14-01-62 1 ex., allen Beuven en (v.Aerle).

Recentere waarnemingen: 24-05-70 1 m. Goorven (JvKe)// 26-04-72 1 p. Karpendonkse Plas (FNe)// 16-09-73 15 à 20 exx.(!) rondvliegend Beuven (The & MWa)// 07-04-79 1 m. Goorven (div. waarn.)// 11-11-80 1 w. Beuven (RBou)// 18 t/m 24-11-80 1 w. Landsard (FNe & RAa).

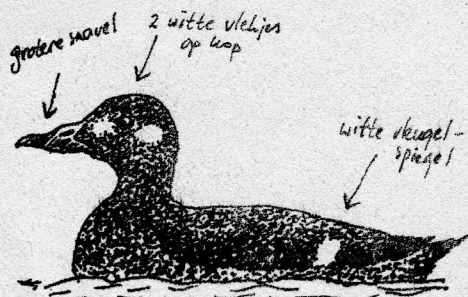
Hoewel deze "zee"-eend het talrijkst is waargenomen blijft het voorkomen, vooral de laatste jaren, een onregelmatig karakter hebben. De voorkeur voor groot open water is evident, maar dat geldt voor alle in deze categorie thuishorende vogels.

ZWARTE ZEEËEND

Mannetjes onmiskenbaar door het geheel zwarte verenkleed en geel op snavel, evenwel bij juveniele mannetjes ontbrekend. Mannetje Grote Z.E. altijd met wit aan kop en in vleugel. Voor wijfjes zie tekening & tekst. De AvNB '67: 01-11-63 1 ex. Lage Mierde.

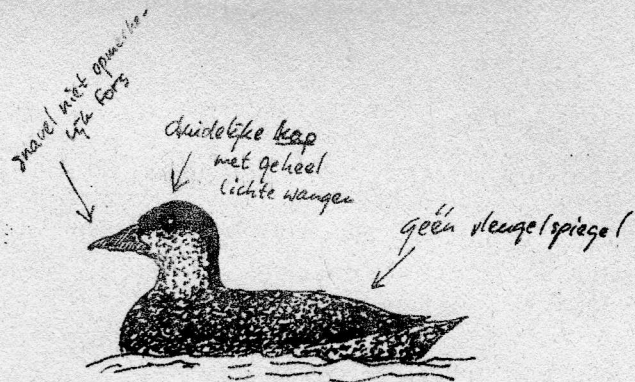
Een andere, oude waarneming: 22-11-63 1 ex. Goorven (Moller-Pillot)
Recent: 21-03-73 2 m. en 1 w. Beuven (The e.a.)// 14-04-77 2 m. de Heesch (div. waarn.)// 19-11-77 2 w. de Heesch (HCo en JJdKo)// 21-10-78 1 w. Goorven (LPe)// 10-11-80 1 w. Landsard (FNe) en van 12 t/m 24-11-80 verbleven hier 2 wijfjes (FNe & RAa).

Het valt te verwachten dat afgravingen als de Landsard weinig ander voedsel bevatten dan insecten (vooral waterwantsen) en hun larven. Opmerkelijk is het dan dat een tweetal zeeëenden zich daarmee bijna 14 dagen in leven konden houden zonder zichtbaar ongemak!

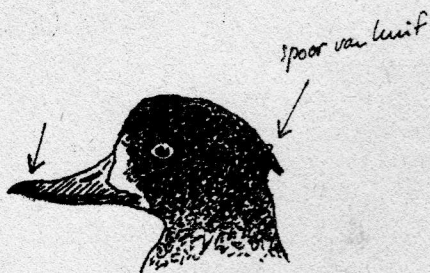
♀ Grote Zeeëend

Zeeëenden zijn vrij plomp en liggen diep in het water.

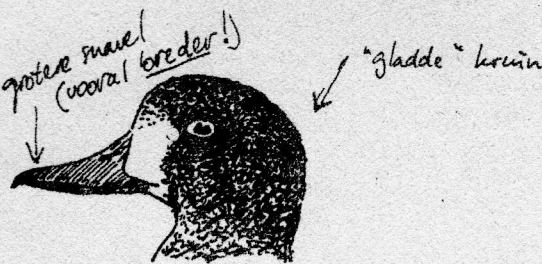
♀ zwarte zeeëend

Pas op voor ♀ krooneend met ongeveer 't zelfde kleurpatroon!! Deze ligt hoger op 't water, is lichter van kleur, heeft minder zware snavel (met wat rood!) en heeft wit in vleugel!

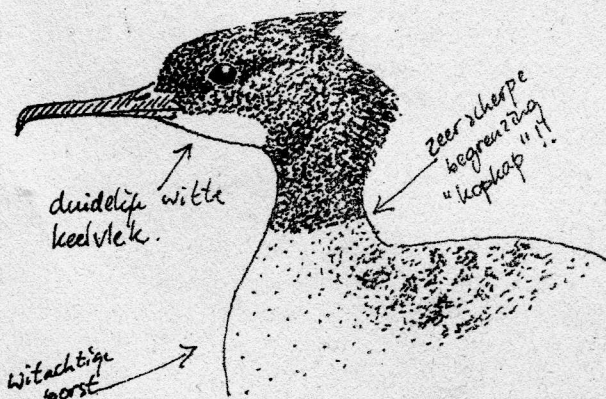
♀ kuifeend

Sommige ♀♀ met haast evenveel wit rond snavel als ♀ Topper. Echter vooral altijd spoor van kuif. Meestal zeer donker lykend. Totaal indruk ook kleiner dan Topper.

♀ Toppereend

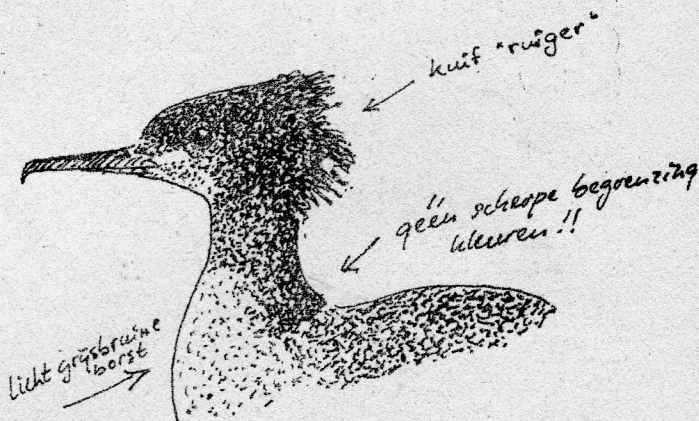
Grotere snavel dan ♀ kuifeend. Kop voor wat anders en totale kleur indruk lichter (vooral flankes) juv. ♀♀ minder wit op voor hoofd dan adulte ♀♀, soms zelfs vrijwel alleen witte wangen en kin. hoeveelheid wit dus volstrekt onbetrouwbaar kenmerk!!

♀ Grote Zaagbek

Grote, langgerechte, slanke eend (soms fruit-achtig) met lichtgrijs lijf, witachtige borst en duidelijke, scherp begrensde kopkap.

koppatroon is zelfs in slucht goed kenmerk!

♀ Middelste Zaagbek

kleiner en kompakter van bouw en veel "eentouger" van kleur, minder contrast tussen kop en rest van het lichaam.

Dank u '81

GROTE ZEEËEND

In de AvNB '67 komen we 2 Kempische waarnemingen tegen: 16 & 17-02-61
2 exx. Beuven en 04-03-64 1 ex. Lage Mierde.
Daarna nog slechts één andere waarneming:
13-04-77 1 m. de Heesch (PWo e.a.)

EIDEREEND

In de AvNB'67 vinden we géén Kempische waarnemingen, echter wèl een
waarneming van 27 (!) exx. in de Grootte Peel op 23-09-61.
Recent zijn de volgende waarnemingen bekend:
13 & 14-12-75 1 w. op de Zuid-Willemsvaart Someren (mond. med. THE)//
01-12-77 1 onv. m. en 2 w. de Heesch. Het m. en één w. zijn nog enkele
dagen daarna waargenomen, waarna op 07-12-77 het mannetje dood werd
gevonden. Dit exemplaar bevindt zich in de "kollektie" Han Manders.//
Op 19 of 20-09-79 werden 13 exx. (allen onvolwassen) waargenomen op de
Heesch (PWo). Op 21-09-79 hier nog 10 exx. aanwezig (PWo).//
Op 02-03-80 'n adult mannetje (geheel uitgekleurd) op 't Beuven (HHe).

IJSEEND

In de AvNB'67 één Kempische waarneming: 20-11-54 1 ex. Dorplein.
Op 19-05, 30-06 en 28-07-73 werd telkens 1 mannetje waargenomen op de
Valkenswaardse Visvijvers (HLü). In juli 1974 werd wederom op dezelfde
plaats 'n mannetje waargenomen door (THE). Mogelijk hetzelfde exempl.??

MIDDELSTE ZAAGBEK

De mannetjes van de 2 grotere zaagbekken zijn gemakkelijk uit elkaar
te houden (Middelste donkere borst, Grote kleur als "echte boter").
De wijfjes zijn moeilijker, doch minder als de veldgidsen suggereren.
Men lette beter niet op de kuif, maar op het al of niet aanwezige kon-
trast tussen kop en lichaam, zie tekeningen & tekst.

De AvNB'67 vermeldt de volgende Kempische waarnemingen:

08-09-40 2 exx. Groot Meer// 31-12-56 1 ex. Lage Mierde// 01-04-64
1 ex. Lage Mierde.

Er zijn diverse recente waarnemingen bekend:

15-04-72 1 m. en 7 w. Goorven (JvKe & AWi)// 14-04-77 1 m.
in eclips en 1 w. de Hees (div. waarn.)// 21-04-77 2 w. De Hees
(HCo & MCo)// februari 1979 1 w. Grootte Beerze (!) Westelbeers
(JvKe)// 22-12-79 3 w. Goorven (Lpe, zie Bl.Kl. 6e jg, no.1).

Opmerkingen:

Het is opvallend dat vóór 1967 de Toppereend meer werd waarge-
nomen dan thans (13 waarnemingen tegen 6), ondanks het sterk
toegenomen aantal waarnemers en regelmatige tellingen zoals de
plassentellingen sinds 1977. Met name wat betreft het Beuven
is de situatie opmerkelijk.

Omgekeerd worden momenteel méér Zwarte Zeeëenden gezien dan vroe-
ger (1 waarneming vóór 1967 en 8 erna). Deze laatste situatie
kan echter wel grotendeels verklaard worden uit de toename van
het aantal vogelaars, misschien ook door de toename van het
aantal grote wateren (afgravingen).

Kleinste Jager. Van 24 t/m. 28 augustus verbleef op "Het Goorven" een onvolwassen ex. (Zie het vorige nummer van "de Blauwe Klauwier")

Grauwe Franjepoot. Op 3 september 2 exx. op "Het Goorven". (M. Smets)
De volgende dag zag Frank er 3 exx. (Zie vorige nummer Bl. Klauwier.)

Zwarte Ooievaar. Op 6 september 1 ex. bij "Het Goorven". (Lex Peeters).

Zwarte Zeëëenden. Van 12 t/m. 24 november 2 vr. op "De Lansard".
(F. Neyts.)

Toppereend. Van 18 t/m. 24 november 1 vr. op "De Lansard". (F. Neyts)
Op 11 november 1 vr. op het Beuven. (R. Bouwman).

Zeearend. Op 16 december 1 ex. overvliegend visvijver, Luijcksgestel. (Wim v.d. Voort). Om 10 uur s' morgens zag Wim, gealarmeerd doordat 10-tallen vogels de lucht in gingen, vanuit westelijke richting een Zeearend aan komen vliegen. Op een afstand van zo'n 200 m. en op ongeveer 75-100 m. hoogte vloog de vogel, lastiggevalen door 5 Kraaiën, langs. Helaas had Wim tegenlicht zodat hij nauwelijks kleuren kon onderscheiden. Behalve het grote formaat viel hem op dat de arend in glijvlucht de vleugels geheel recht hield (vleugeltoppen niet omhoog of omlaag) en dat ze een rechte hoek maakten met het lichaam. (Alsof er 2 rechte planken uitstaken). Tijdens actieve vlucht had de vogel een trage, reigerachtige vleugelslag (diep doorslaande vleugelpunten). hij verdween in oostelijke richting, naar de Berg-eykse visvijvers.

Barmsijs. Er heeft in de maanden november en december een bescheiden invasie van Barmsijzen plaats gehad. Ondermeer uit ringvangsten bleek dat het hier ging om "Kleine Barmsijzen". (*Carduelis flammea cabaret*). In het verleden werden bij invasies bijna altijd de "Grote noordelijke barmsijzen" (*Carduelis flammea flammea*) gezien. De Kleine Barmsijs is broedvogel in Engeland, de Alpen en in Nederland op de waddeneilanden en in de duinstreek van Noord- en Zuid-holland.

De Grote Barmsijs broedt in Scandinavië.

Ik wil allereerst een aantal algemen opmerkingen over de Barmsijs maken en vervolgens een aantal verschillen tussen de "grote" en de "Kleine" aangeven.

De Barmsijs is een kleine gestreepte grijsbruine vink met helderrood voorhoofd, zwarte kin en in prachtkleed heeft het man. een roze gloed over zijn borst en een rozeachtige stuit. Flanken zijn lichtgestreept. Vlucht is golvend en levendig en ze worden vaak in gemengde groepen met sijzen gezien of liever gezegd gehoord. Men kan ze vaak hier alleen uit halen door hun hoge metaalachtige roepen. In de winter en herfst ziet men ze meestal samen met Sijzen foerageren op berk en els.

Verschillen tussen Grote en Kleine Barmsijs. (herfst en winter).

	Kleine Barmsijs. (Cabaret)	Grote Barmsijs. (Flammea)
Grondkleur bovenzijde en vleugel.	nauwelijks gestreept, bijna egaal bruin.	contrastrijker en grijzer.
Vleugelstrepen.	Onopvallend.	Opvallend witte vleugelstrepen.
Stuit.	Onopvallende gestreepte stuit.	Lichtere soms ongestreepte stuit.

Henk Hendriks.

Overzicht van opvallende soorten in de Kempen in 1980.

Appelvink, m. en vr. op 16 februari Hulsterbroek Geldrop. (H. Hendriks).
Hoewel het bekend is dat Appelvinken vaak in hun broedgebied of naaste omgeving daarvan de winter doorbrengen is er van een mogelijk broedgeval in de buurt van het Hulsterbroek geen sprake geweest. Het nabijgelegen kasteelbos van Geldrop biedt overigens wel het juiste biotoop voor deze soort.
Op 11 maart werd door Frank nog 1 ex. gezien bij de V.V.V.

Kuifduiker. Van 26 t/m. 29 februari was er 1 ex. op het Grootmeer aanwezig, welk door veel mensen gezien is.

Krooneend. Op 17 en 18 febr. 1 man. op het Beuven. (Bouwman, Hendriks)
Van 5 t/m. 8 maart 1 man. Nuenen. (F. Neyts)

Eidereend. Op 2 maart een prachtig uitgekleurd man. op Beuven. (H.H.)

Europese Kanarie. Op 26 april 2 zingende man. en 1 vr. in het kasteelbos in Geldrop (H. Hendriks)

De mogelijkheid was niet geheel uitgesloten dat deze soort in het bos een broedpoging zou wagen. De Atlas van Nederlandse Broedvogels zegt over het biotoop van de Eur. Kanarie het volgende: "In Nederland heeft de soort een voorkeur voor gevarieerde stads- en kasteelparken, afwisselende tuinen in villawijken en begraafplaatsen. Deze terreinen hebben de aanwezigheid van open ruimten en sierconiferen gemeen, essentieel voor de ruimtevrage baltsvlucht en een goed verborgen nest." Dit biotoop is in het kasteelbos van Geldrop ruimschoots aanwezig. Helaas na deze datum niet meer waargenomen. Toch blijft het zaak naar deze soort in de ervoor geschikte biotopen te blijven uitkijken. Temeer daar de Eur. Kanarie zich in Nederland nog steeds uitbreidt. (Volgens de Atlas).

Zwartkopmeeuw. Gedurende de maand april werden door mij e.a. tijdens een 4-tal bezoeken iedere keer 1 of meer exx. gezien met als topdag 16 april. Op die dag zagen Frank en ik 6 exx. Toch is er niet 1 keer baltsgedrag of nestbouw waargenomen.

Roodkopklauwier. Op 11 mei 1 ex. op de Cartierheide. (M. Bakermans)

Hop. Op 7 april werd een Hop gehoord in "De Herdgang" (landgoed "De Utrecht") door J. van Kessel en Wim Jacobs.

Roodpootvalk. Van 2 juni t/m. 6 juni was er 1 ex. aanwezig op de Strabrechtse heide. (H. Hendriks). Het was een zeer mooi uitgekleurd volwassen man., die zich omdat hij in het geheel niet schuw was zeer goed liet bekijken. Het lijkt erop dat begin juni, waarnemingen van Roodpootvalken in de Kempen en met name op "Strabrecht", normaal zijn. De laatste 5 à 6 jaar zijn er jaarlijks 1 of 2 exx. in juni gezien. Dit jaar zijn uit dezelfde periode waarnemingen bekend van de Cartierheide (vr.) en van "De Malpie".
In hoeverre hier sprake is van echte trek of van een "overschot" van niet broedende vogels is niet geheel duidelijk.

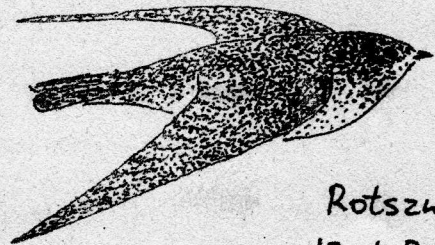
Scharrelaar. Op 6 juli 1 ex. op "De Strabrechtse heide". (Ruud B.) Volgens 1 van de mensen van Staatsbosbeheer werd er eind juni 6 à 7 jaar geleden op ongeveer dezelfde plaats ook een Scharrelaar gezien.

Zwarte Wouw. Op 22 en 25 augustus 1 ex. bij "Het Goorven". (F. Neyts).

Zeldzame gasten in 1980

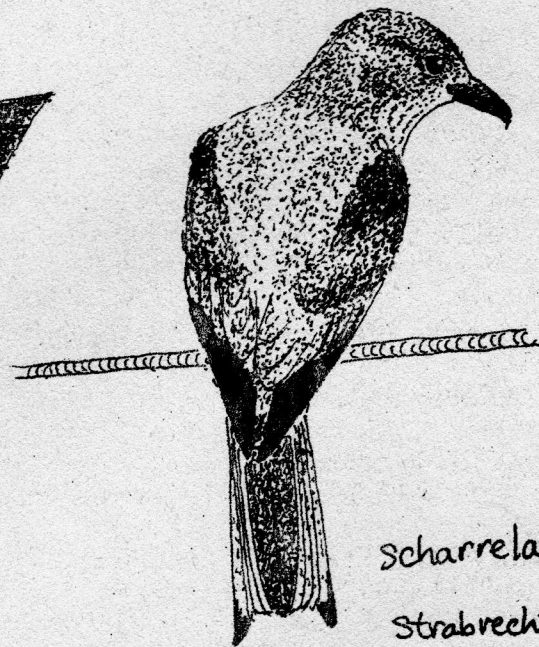
Roodkopklauwier
Cartierheide: 12-05

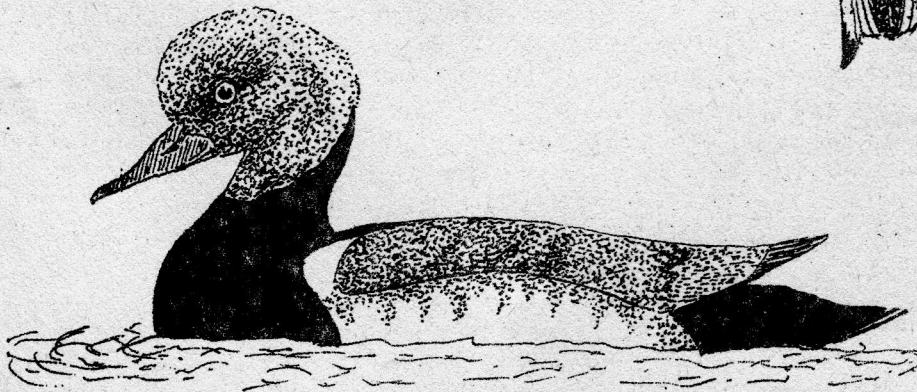
Rotswaluw (?)
12-04-80, Veldhoven.

Zwarte Woud
Goorven: 22-08 &
25-08

Scharrelaar
Strabrecht: 06-07

Krooneend
Beuven: 17 & 18-02 (man.)
Nuenen: 05-03 & 08-03 (man.)

Dank u '81

Een mogelijke waarneming van de Rotszwaluw (Ptyoprogne rupestris)

Op 12 april 1980 te ca. 9.30 uur bevonden Rob Aarts en ik zich met een groep kursisten van een schoolgidsenkursus IVN op het zandpad verlengde Runstraat ter hoogte van de Philips Visvijvers in Veldhoven. Prachtig weer: onbewolkt, matige z.o. wind en een temp. van ca. 15° C. Terwijl de meesten van onze groep nog bezig waren met het bekijken van een Buizerd, ontdekte ondergetekende een grijsbruine, zwaluwachtige vogel die laag en snel vanuit het zuidwesten (richting Heers) over de weilanden aan kwam vliegen. Hij passeerde ons op ca. 30 meter en was nog te volgen tot de Philips Visvijvers, een afstand van ongeveer 250 meter in noordoostelijke richting. Tijdens de waarneming hadden we de zon schuin van achteren.

De eerste indruk was (natuurlijk) die van een Oeverzwaluw, doch een (automatische) blik door de 8 x 30 kijker bracht een verrassing: de vogel had een vuilgrijze (of vuilbruingrijze) onderzijde, wel licht maar zeker niet wit en géén borstband! Het contrast bruin-wit van de Oeverzwaluw ontbrak ten enemale! Pas na mijn opmerking: "hé Rob, wat een typische zwaluw!" keek ook Rob naar de vogel, doch kon hem slechts vluchtig zien en schuin van achteren. Wel zag hij dat het een bruinachtige zwaluw was, doch de onderzijde zag hij niet.

Een van de IVN-leden die als "hulp-gids" was meegegaan, zag de vogel ongeveer tegelijkertijd met mij en kon ook geen borstband of enig (zuiver) wit op de onderzijde ontdekken. Laat ik hierbij aantekenen dat deze waarnemer meer een natuurgids is en geen "echte" vogelaar. De kleur van de onderzijde leek naar onderen toe donkerder te worden.

Toen de vogel van ons af vloog had ik de indruk dat hij wat valer, lichter grijsbruin i.p.v. aardbruin op de bovenzijde was en ook plomper gebouwd dan de Oeverzwaluw die op mij altijd wat "smalletjes" overkomt.

Al deze kenmerken passen m.i. goed bij de Rotszwaluw, een soort die ik diverse malen zag in bijv. de Alpen en de Pyreneeën. Helaas konden wij het doorslaggevende kenmerk van deze soort, de witte vlekjes op de staart, niet zien. Hierbij moet worden aangetekend dat wij de vogel slechts vliegend in rechte lijn zagen, waarbij de staart niet of nauwelijks werd gespreid. De aanwezigheid van dergelijke witte vlekjes kan ons dus gemakkelijk zijn ontgaan indien aanwezig. (Nog zeer recent zag ik 10-tallen Rotszwaluwen in het Massif Central in midden-Frankrijk, waarbij ik slechts in enkele gevallen die vlekjes zag, hoewel ik er scherp op lette!)

Ik besef heel goed dat een dergelijke waarneming (een Rotszwaluw in Nederland) ongelooflijk lijkt, vooral omdat deze vogel in Europa slechts zelden buiten zijn broedgebied wordt aangetroffen: 1 x in België en 1 x in West-Duitsland buiten Beieren (waar hij broedt), Lippens & Wille 1972. Jammer dus dat Rob hem niet goed zag, de 3e waarnemer heeft te weinig ervaring met vogelen om volledig betrouwbaar te zijn.

Konkluderend: de vogel is niet positief als Rotszwaluw herkend, het was echter zeker géén Oeverzwaluw aangezien de borstband ontbrak en de onderzijde niet zuiver wit was. Aanvankelijk stond ik geheel "perplex" en dacht niet eens aan een Rotszwaluw (wie verwacht ook zoiets in de Kempen!), het was Rob die, ironisch, die mogelijkheid opperde.

P.S. Hierbij wordt "Dutch Birding" géén toestemming verleend dit artikel over te nemen.

Met vele DBA-groeten, Frank N.

Determinatie tuitachtigen in winterkleed.

Bij twijfelachtige waarneming gelieve op onderstaande punten te letten.

1. Grootte:
2. Lichaamsvorm:
(in rust)
3. Kopvorm:
4. Snavel
5. alg. kleurindruk:
6. Kop + hals:
7. Rest van het lijf:
8. Biotoop in de kleupen

<u>Fuut</u>	<u>Roodhalsf.</u>	<u>Kuifduiker</u>	<u>Geoorde fuut</u>	<u>Jodaars</u>
bijna als rilde end	I Tafelend	I Winterbeling	idem, iets kleiner	nog kleiner.
slank, lange nek.	Gedrongen, korte- ve, dikke nek.	Wij slank, maar "stevig" gebouwd.	Tandje "ploep" lgt hoge "achtersteven" verontsting slank gpenj	idem. (waarsalle fiden. waarsalle verontsting slank gpenj)
Plat, slangachtig hoogste punt acht op lemn.	Rood, maar niet hoog, hoogte Punt op midden "oog"	Als fuut.	hoog voorhoofd. hoogste punt ± boven "oog".	Org. als Rood- halsfuut.
Lang en slank, rodeachtig.	korten, dikke. gele basis.	nog iets korter, dit lgt stom door lichte plui.	Slank endort. Lgt opgesplit door ge- bogen ondermond el	Org. kort, niet "opge- wipt".
wit-zwart	grijs/waaiing hantwastrijf	wit-zwart	grijs, doch minder als R.H.F.	Zouing
klein zwart, wangen wit, wit oogenstrepp hals spierwit.	wangen veel grijs- zw. hals grijs.	klein zwart, geen ogstreep. wangen wit, scharpe begren- zing. witte onder- hals	Org. als R.H.F. iets minder waatrest maar veel minder dan hant, zeer weinig contrast.	wangen iets lichter dan hant, zeer weinig contrast.
witte flanken	grijs/witte flanken	Witte flanken	grijs/witte flanken	bruin/witte flanken
overwinteren af- hantelgt van verst. groot, open water.	zeer zeldzaam meest groot water. Gorice, Valkensl. Viss. e.d.	idem, maar kan op kleiner water worden aange- troffen.	idem zoen op allerlei Plassen en Venen.	idem zoen op allerlei Plassen en Venen.

De Rosse Stekelstaart (= Amerikaanse Stekelstaart) "nieuw" voor de Kempen.

Op 03-01-81 zag ik op de Landsard, een afgraving in Veldhoven, tussen de Tafeleenden een klein eendje dat ik niet thuis kon brengen.

Signalement:

Zeer klein, naar schatting tussen de 35 en 40 cm. (vergeleken met Tafeleenden). Op afstand leek 't 'n miniatuur wijfje Zwarte Zeeëend: donkerbruine kopkap, lichte wangen, bruingrijs lijf zonder opvallende vlekking. Anaalstreek echter witachtig. Snavel donkergrijs(-blauw) en relatief groter dan bij Wintertaling. De vogel werd uitsluitend zwemmend, incingedoken op het water gezien.

Hoewel helder weer stond er een zeer krachtige noordwesten wind, hetgeen de waarneming aanzienlijk bemoeilijkte en de 15 x kijker vrijwel waardeloos maakte. Op 05-01 bleek de vogel helaas gevlogen. Thuis raadpleegde ik wat literatuur (Handbook of Western Palearctic, Handbook of British Birds, Coloured Key to the Wildfowl of the World) maar kwam er niet helemaal uit. Ik vermoedde een (exotische) talingachtige, doch de qua verenkleed in aanmerking komende hebben allen een felgekleurde snavel. De mogelijkheid van een juveniele Rosse Stekelstaart (*Oxyura jamaicensis*) werd overwogen, doch meende ik dat die veel plomper zouden moeten zijn, zoals de verwante Witkopeend. Overigens klopten hier wél vrijwel alle waargenomen kenmerken. Uiteindelijk schreef ik een briefje naar Cees Roselaar van het Inst. voor Tax. Zoölogie te A'dam, de man die ons zo prima hielp met de Kleinste Jager. Van hem kreeg ik vrijwel per kerende post een antwoord: zeer waarschijnlijk tóch een Rosse (= Amerikaanse Stekelstaart) en wel een mannetje in 1e winterkleed! Volgens C.R. lijken deze stekelstaarten veel meer op zwemeenden dan de Witkopeend en hebben met name wijfjes en juvenielen niet zo'n grote snavel als adulte mannetjes.

De Rosse Stekelstaart is afkomstig uit Noord- en Zuid-Amerika, maar ontsnapte vogels broeden sinds 1960 regelmatig in Engeland. Het aantal paren is sindsdien uitgebreid en bedraagt momenteel 50 à 60. Bovendien is er een niet-broedende populatie van 300-350 exemplaren (Cramp & Simmons 1977). De laatste jaren worden ook in Nederland regelmatig waarnemingen gedaan en vermoedelijk broeden (ontsnapte of van Engeland afkomstige?) vogels op diverse plaatsen. De soort was tot dusverre in de Kempen nog niet gesignaleerd, wél in de Belgische Kempen! Het is mogelijk dat ook in Nederland de soort zich gaat uitbreiden, hetgeen dan misschien problemen gaat geven met andere eendensoorten. Tenslotte moet zo'n vogel zich een ecologische plaats verwerven. Al of niet leuk: het blijft interessant een dergelijk gebeuren op de voet te volgen! Let dus in de toekomst goed op deze soort!

Mannetjes in zomerkleed zijn onmiskenbaar (helderblauwe snavel en roodbruin lichaam met witte anaalstreek), maar in eclips dat ze ook tijdens de winter dragen (!!) is de snavel niet zo blauw en het roodbruin meer grijsbruin. Wijfjes en juvenielen Zwarte Zeeëendachtig, met grijsachtige snavel en lichte anaalstreek. Klein, tamelijk compact eendje, maar minder plomp en duikeend-achtig als Witkopeend, die bovendien veel dikkere snavel heeft.

In het broedseizoen wordt de puntige staart vaak vertikaal gedragen, doch daarbuiten doen ze dat veel minder frekwent.

LITERATUUR: Cramp, S. and Simmons, K.E.L.(eds)(1977) THE BIRDS OF THE WESTERN PALEARCTIC, Vol. I.

Witherby, H.F. et al. (1948) THE HANDBOOK OF BRITISH BIRDS III

Svensson, Lars. (1978) SVERIGES FAGLAR.

Scott, Peter (1961) A COLOURED KEY TO THE WILDFOWL OF THE WORLD.

Frank.

NESTKASTENVERSLAG VAN KONINGSHOF 1980

Na de voorjaarsschoonmaak in maart werden er drie controles gehouden nl. op 6 mei, 28 mei en 17 juni. Hierbij werden steeds alle kastjes in één avond gecontroleerd. Op 1 juni werd ook nog de traditionele rondgang langs de kastjes gehouden voor de leden van de Vogelvereniging Veldhoven, maar de traditie lijkt een aflopende zaak te worden: slechts 2 personen hadden het niet al te beste weer getrotseerd. Bij de eerste controle bleek dat er weer een gedeelte van het dennebos was gekapt. Kennelijk wil men wat meer variatie krijgen in de begroeiing. Hierbij waren ook wat nestkasten hun boom kwijtgeraakt zodat we ze op een andere plaats moesten ophangen. Ook waren er op andere plaatsen enkele kastjes van de boom geslagen, waarschijnlijk door kwajongens. De resultaten van 1980 zijn weergegeven in tabel 1. Daarbij heb ik de broedsels van 6 en 28 mei beschouwd als eerste broedsel en die van 17 juni als tweede broedsel.

TABEL 1: Totale resultaten van de nestkastencontroles op Koningshof te Veldhoven in 1980.

SOORT	1e broedsel	2e broedsel	TOTAAL
Koolmees	37	26	63
Pimpelmees	13	8	21
Ringmus	4	1	5
Gekraagde Roodstaart	5	1	6
Holenduif	2	2	4
Bonte Vliegenvanger	3	-	3
Zwarte Mees	2	-	2
Spreeuw	1	-	1
		subtotaal	105
verlaten	8	-	8
geplunderd	1	-	1
nest van Eekhoorn	4	-	4
Niet gebruikte kasten			34
		totaal	152
Twee keer gebruikte kasten			- 25
Totaal aantal kasten			127

Het totaal aantal broedsels lag een stuk hoger dan in 1979 nl 105 tegen 73. Deze toename komt geheel voor rekening van de Koolmees (+22) en Pimpelmees (+11). Voor deze soorten lijkt 1980 een zeer goed broedseizoen te zijn geweest.

De Koolmees boekte na 1979 opnieuw een record aantal broedsels. Het is bekend dat deze vogel in gebieden waar lang nestkasten hangen steeds meer toeneemt (zie ook nestkastenverslag 1979). Dit lijkt op Koningshof nu ook te gebeuren. Volgens Braaksma en Boere (1980) zouden door voedselconcurrentie van Koolmees en Pimpelmees, soorten als Zwarte Mees, Matkop en Kuifmees kunnen worden benadeeld. Op Koningshof zijn deze soorten in de nestkasten zeer sporadisch aanwezig, zeker in '79 en '80. Of het nodig is om maatregelen te nemen in de vorm van selectieve kastjes weet ik nog niet, Hoewel het aantal niet gebruikte kasten aan de lage kant begint te raken (34 tegen 47 en 44 in voorafgaande jaren) We zullen eerst het komende broedseizoen nog eens afwachten.

Een verheugend feit was het aantal Gekraagde Roodstaarten wat van onze kastjes profiteerde: 7 broedsels waarvan 1 geplunderd. Dit was ook een recordaantal.

De achteruitgang van de Ringmus waarover ik het in het verslag van 1979 heb gehad gaat ook nog steeds door.

Maar de klapper van het broedseizoen 1980 was wel de "coup" van de Bonte Vliegenvanger. Van 1973 tot en met 1977 had hij met 1-3 paar met wisselend succes gebroed, maar blijkbaar had hij zich toch niet definitief kunnen vestigen. Bij de Tweede controle ontdekten we eerst een zingend $\hat{o}$ bij een leeg kastje op een plaats waar we in 1979 een $\hat{o}$ hadden gezien. Wie schetst onze verbazing toen we een eindje verder een broedend $\hat{o}$ aantreffen en later nog twee andere. Plus nog een ander $\hat{o}$ zingend $\hat{o}$ bij een leeg kastje. Het lijkt er dus op dat er 5 $\hat{o}$ geweest zijn waarvan er 3 een $\hat{o}$ hebben kunnen aanlokken. Dit moet een basis kunnen zijn voor definitieve vestiging. Afwachten maar weer. Misschien ook eens iets om op te letten, op andere plaatsen in de Kempen waar nestkastjes hangen.

Tenslotte nog een woord van dank aan degenen die meegeholpen hebben bij de controles en de vlooiën getrotseerd hebben. Met name Wim van de Voort die mij steeds van voortreffelijk vervoer voorzag.

Wil je ook wel eens veel Koolmezen zien of een Bonte Vliegenvanger van dichtbij dan kan dat: je hoeft alleen maar mee nestkasten te gaan controleren en schoonmaken natuurlijk. Je kunt je bij mij melden en dan hoor je wel wanneer de controles zijn.

LITERATUUR:

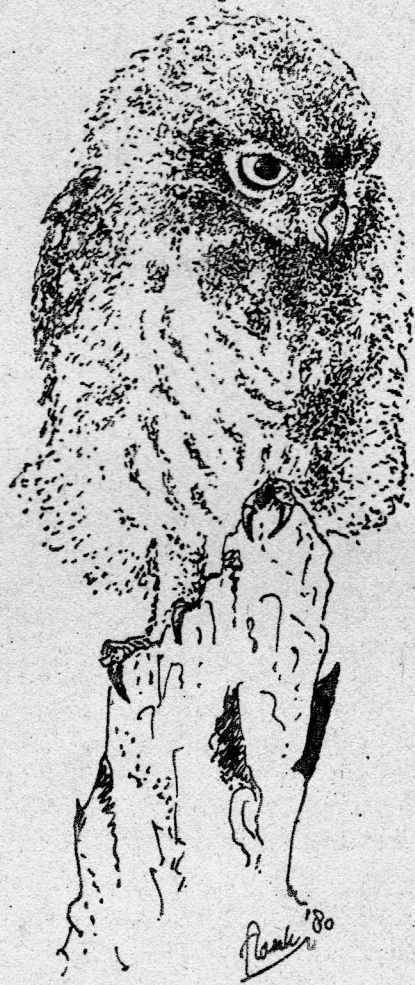
Braaksma S. en Boere G., 1980: Is het plaatsen van nestkasten wel zinvol? De Lepelaar nr67 mrt/apr 1980:41-44.

D'n Blauwe Klauwier: maart 1976, september 1976, januari 1978 februari 1979, maart 1980.

Jan Wouters
(nestkastcoördinator)

VOOR U GELEZEN

- DOOR: JAN WOUTERS -

Jonge steenuil

J.W.

In het Journal für Ornithologie van april 1980 een verhaal over het jachtsucces van roofvogels. Door roofvogels in het veld zolang mogelijk te volgen met de kijker (tot 22x vergroting) kon men in veel gevallen nagaan of de vogel al dan niet succes had bij zijn jachtpogingen. Voor de Slechtvalk, Boomvalk, Havik en Sperwer waren tussen de 5 en 11% van de jachtvluchten succesvol. De Visarend zag zo'n 20% van zijn duiken beloond met prooi. Natuurlijk konden niet alle jachtvluchten tot het einde worden gevolgd. Dit was vooral het geval bij Havik en Sperwer, maar uit het zoeken op de plaats waar de vogels waren neergestreken bleek in slechts 1 van de 6 resp. 9 gevallen de Sperwer of Havik een prooi te hebben gevangen. Die jachtvluchten waren dus niet extra succesvol. De manier van jagen van Sperwer en Havik lijkt soms op die van een (Slecht)valk; 66% van de Sperwerjachtvluchten en 30% van de Havikjachten werden stootduikend uit de hoogte uitgevoerd.

Al de onderzochte soorten moesten bij een goed prooibestand per dag gemiddeld 3 uur jagen om in de eigen behoefte te voorzien. Als men met dit getal uitrekent hoelang tijdens het broedseizoen gejaagd moet worden door de verzorgende ouder (is meestal het mannetje), dan komt men op een jachtijd van circa 10 uur per dag. Dit komt niet overeen met de waargenomen tijd van 4 à 5 uur per dag. Daarom moet men ervan uitgaan dat de voedselbehoefte van een familie tijdens het broedseizoen alleen gedekt kan worden door een zeer groot prooi-aanbod, wat grotendeels bestaat uit jonge onervaren vogels en zoogdieren. Bij de Sperwer bestaat bv. in de broedtijd de prooi voor 41% uit net uitgevlogen vogels. In gebieden met weinig prooien broedden 3 paar Haviken slechts eens in de 6 jaar. Daarom wordt geconcludeerd dat zeker de op vogels jagende roofvogels een groot deel van het jaar op de rand van het bestaansminimum leven.

In "Die Vogelwarte" van mei 1980 staat een artikel over de voorjaarsstrek van roofvogels en ooievaars over de Bosporus. Voor de liefhebbers.

Verder staan er twee artikelen in over de oecologie van de Steenuil.

Het eerste verhaal is een analyse van nederlandse en duitse ringvondsten van de Steenuil. In het onderzoeksgebied werden vanaf het begin van de ringactiviteiten 5035 Steenuilen geringsd tot en met 1974. Daarvan werden er 347 exemplaren teruggemeld, d.i. 6,7%. Sinds 1955 is het terugmeldingspercentage duidelijk verminderd, de oorzaak hiervoor is onbekend. Bij de Kerkuil ligt het terugmeldingspercentage veel hoger nl. op + 25% ! Uit de terugmeldingsgegevens kan worden berekend dat van de volwassen Steenuilen ongeveer 35% per jaar sterft. Deze sterfte is niet gelijk verdeeld over het jaar. Er zijn twee sterftepieken: in juni/juli, als de jongen het meeste voer vragen en de oude vogels ook nog beginnen met de rui. In deze twee maanden treedt 35% van de totale jaarlijkse sterfte op. De tweede piek ligt in januari tot maart, als er voedselgebrek kan optreden ten gevolge van winterse weersomstandigheden. Deze piek is in Duitsland veel duidelijker dan in Nederland en in Engeland is hij helemaal afwezig, een kwestie van klimaatverschil. De gemiddelde levensverwachting van een Steenuil die de broedrijpe leeftijd bereikt heeft, is 2,3 jaar.

De hoogste leeftijd die in het wild is vastgesteld, is 9,5 jaar.

Van de jonge steenuilen sterft 70% in het eerste levensjaar. Ook hier is sprake van een ongelijke verdeling over het jaar, waarbij vooral vlak na het uitvliegen veel jongen sneuvelen. Zo is eind augustus al 37% van de jongen die in het eerste levensjaar sterven al dood, eind oktober al 56%. In Duitsland treedt ook nog een sterftepiek op in de winter.

Om de populatie te handhaven moet elk paar Steenuilen gemiddeld 2,3 jongen laten uitvliegen, wat neerkomt op 3,9 eieren per paar. De uitkomst van deze berekening klopt verrassend goed met de gegevens van veldonderzoek.

Van 60% van de gevonden uilen was de doodsoorzaak niet bekend. 35% stierf aan de gevolgen van menselijke invloed bv. 20% verkeersslachtoffers.

Steenuilen leggen meestal geen grote afstanden af. Als nestjong geringde uilen werden tussen november en maart gevonden op een gemiddelde afstand van 15 km. van de geboorteplaats en 55% van de jongen vestigde zich op minder dan 10 km, slechts 9% op meer dan 100 km van de ringplaats. Van de als volwassen uil geringde vogels werd 74% op minder dan 10 km van de ringplaats teruggevonden.

Het tweede artikel gaat over 7 jaar onderzoek aan een populatie Steenuilen in het zuiden van Duitsland. Het onderzoeksgebied was 250 km² groot en er zaten 16 tot 25 paren. Deze uilen broedden grotendeels in nestkasten, waarvan er rond de 60 hingen, en kunnen zodoende gemakkelijk gekontroleerd worden. Plaatselijk broedden meerdere paren per km²!. Er werden 231 jongen en 68 ouden geringd. Hiervan werd 3,3% teruggemeld. Door controles tijdens het onderzoek werd 18% van de geringde uilen teruggevangen.

De pas uitgevlogen jongen blijven nog enkele weken in het geboorte-territorium. Daarna zwerven sommige uit (17-200 km) maar andere blijven in de buurt van het broedgebied hangen. Bij deze laatste waren meer $\hat{o}$ dan $\hat{q}$. Door de controles kon worden vastgesteld dat sommige uilen eerst een eindje wegtrekken en daarna weer terugkeren naar het geboortegebied. Uitwisseling tussen populaties werd ook aangetoond.

Trouw aan de broedplaats kwam geregeld voor: een $\hat{q}$ broedde zelfs 6 opeenvolgende jaren in dezelfde kast. In de winter wisselden de uiltjes wel eens van kast, misschien waren die vogels op zoek naar een partner. Partnertrouw over meer dan 1 jaar werd ook aangetoond, partnerruil (nog) niet. Tussen augustus en oktober zaten de uilen steeds alleen in de nestkast, vanaf november konden toekomstige broedparen samen worden aangetroffen.

In het algemeen gingen de Steenuilen vroeger broeden als het voedselaanbod goed was, de legsel waren dan gemiddeld ook iets groter. De legselgrootte lijkt niet afhankelijk van de leeftijd van de $\hat{q}$. Het aantal uitgevlogen jongen lag op gemiddeld 3,1 per paar.

De leeftijd van de partners van een paar vertoonde veel vaker een eerstejaars $\hat{o}$ met een overjarig $\hat{q}$ dan omgekeerd. Dit is bij de Kerkuil net andersom. De schrijvers nemen aan dat oude $\hat{q}$ jonge $\hat{q}$ verjagen, als ze te dicht in de buurt komen.

j.w.